

njoj, npr. s obzirom na novija sveto-
pisamski utemeljenija shvaćanja čovjeka kao »slike Božje«.

Teško je reći, da ova knjiga predstavlja znatan korak naprijed u dijaloškim nastojanjima sa protestantskom kršćanskom tradicijom, koja npr. čovjekovu sposobnost shvaćanja nadnaravnih stvarnosti stavlja u skromnije granice. Tako će mogućnost spoznaje, cognosci *posse*, netko shvatiti kao pozitivno usmjerenje prema stvarnoj spoznaji, a netko, tko drukčije shvaća samu »mogućnost«, tu će mogućnost spoznaje shvatiti jednako kao mogućnost i nemogućnost. Teoretski je moguće nekome dokazivati da može ono što sam smatra da ne može, ali je to praktički nedokazivo; filozofsko-teološke pretpostavke jednih nisu pretpostavke drugih. Zbog toga, kao i zbog činjenice, da se u knjizi ne nalazi ime Isusa Krista ni njegova evandeoska poruka, bilo bi, čini se, korisnije ne inzistirati mnogo na *kršćanskom* imenu ove teorije, jer se nekome može činiti, kao da su pravne teorije drugih kršćanskih tradicija manje kršćanske, ili da to nisu uopće. Da je naslov knjizi *Notio catholica...* ili *Notio romano-catholica* ili, kao što je ovu teoriju nazivao THIELICKE (60), *Notio romana*, dijaloško usmjerenje bi bilo doista ograničeno, no predstavljalo bi znatniji korak naprijed, jer bi doseglo svoje stvarne mogućnosti.

Ali, kao što i sâm pisac veli, kršćanska i tradicionalna nauka naravnog prava niti je savršena niti dovršena, pa su u njoj moguće poteškoće i razilaženja, rasprave i zablude, kao uostalom i u kršćanskoj nauci (163). Zbog te *svjesne* ograničene vrijednosti i nepotpune sigurnosti, ova će knjiga biti sigurno neograničeno vrijedna, ako uspije potaknuti na studijsko razmišljanje našu teološku sredinu, koja se, i u ovom pitanju, komotno naslanja na predane joj formule.

Jakov Rafael ROMIĆ

Hubert Jedin, *VELIKA POVIJEST CRKVE I* (H. J., Handbuch der Kirchengeschichte, Band I, Herder, Freiburg/Basel/Wien, 1965), izdanje KS, 1972, str. XXIII i 477.

Predgovor ovog sveska ujedno je i predgovor cijeloj Velikoj povijesti Crkve. Hubert Jedin pod čijim ruko-

vodstvom radi cijeli kolegij suradnika i autor ovog sveska Karl Baus prezentiraju svoj plan rođen još 1956. u Bonnu, iznose uz poteškoće na koje su naišli i svrhu svoga pothvata: da uz vanjske događaje potanko prikažu nutarnji život Crkve, razvoj nauke i navještanja, kulta i pobožnosti »na nešto drugačiji način nego se to prije radilo u priručnicima crkvene povijesti«.

Svezak je podijeljen u dva dijela: I Počeci (do 180. g.) i II Ranokršćanska velecrkva (180—324).

Na samom početku, na 66 stranica, Hubert Jedin donosi Uvod u crkv. povijest, a to je — poznavajući dosadašnje uvode u crkv. povijest — velika novost, jedno osvježenje i obogaćenje studija povijesti Crkve. »Crkv. povijest nije kabinet starina: ona je njezino samorazumijevanje i stoga integrirajući dio ekleziologije«, jer »ni našu sadašnjost Crkve ne razumijemo, ako nismo prethodno shvatili cijelu kršćansku prošlost«. Ne zadovoljava se samo prikazom kronološke razdiobe građe, metodologijom, pomoćnim pov. znanostima, historiografijom, on ide i dalje te prikazuje crkv. povijest kao povijesno-teološku znanost. Iako se autor ispričava da je ovakav uvod nešto novo i zato nesavršeno, te iako je u novije vrijeme opširnije obrađen pristup studiju povijesti — i od samog autora — ovaj uvod zaslužuje svako priznanje jer je to ozbiljni pokušaj da se crkv. povijesti u teološkom studiju dade ono mjesto koje mu pripada.

I bibliografija koja slijedi iza uvoda te literatura u pojedinim odsjecima bogata je i nova.

I dio — Počeci, obuhvaća vremensko razdoblje od početka do 180. godine. U četiri odsjeka autor prikazuje rađanje i rast Crkve u prva dva stoljeća. U prvom odsjeku daje prikaz judeokršćanstva, onu prvu klicu Crkve, u drugom pak put Crkve u poganski svijet, i to daje najprije opis kasno grčko-rimskog društva: njihove religije, kult, istočne misterijske kultove te pučku religiju. U nastavku ovog odsjeka daje sažeti prikaz Pavlovog rada, strukturu pavlovskih općina te njihovu vjeru i pobožnost. Zatim prikazuje nepavlovske općine među poganima, posebno Petrov boravak u Rimu. Čini mi se, da je u zaključnom dokazu iz najnovijih iskapanja pod bazilikom sv. Pe-

tra u Rimu previše suzdržljiv. Istina, za svoje mišljenje poziva se na sud poznatog P. Kirschbauma, no spomenuti arheolog i povjesničar umjetnosti je ustvrdio: arheološki, a to znači znanstveno je sigurno da je Petrov grob tu pod bazilikom u Rimu. — U trećem odsjeku prikazuje poapostolsko doba: progone, religiozni svijet poapostolskog vremena u svjetlu njegove literature, izgradnju crkvenog uređenja te heterodoksna kršćanska strujanja.

U četvrtom odsjeku uz daljnji tok progona daje lijepi i sažeti prikaz rada kršćanskih apologeta, te borbu Crkve za samoodržanje u hrvanju s gnosticizmom i montanizmom.

II dio — Ranokršćanska velecirka (180—324). Građu je podijelio u dva odsjeka. U prvom: Nutarnje učvršćenje Crkve u 3. st. obrađuje najprije sistematske progone za Sept. Severa, Decija i Valerijana, a onda od 253—408. stranice prekrasne sažete prikaze: razvoja kršćanske književnosti — istočne i zapadne, sa prikazima nosilaca tog stvaranja, prve kristološke i trinitarne sporove, maniheizam, razvoj liturgijske službe, duhovni i čudoredni život u općinama 3. stoljeća, svetost kršćana i njihove Crkve, izgradnju crkvenog uređenja te proširenost kršćanstva u predvečerje Dioklecijanovog progona. Ove stranice su sigurno najljepše i najbogatije u ovoj knjizi. Nema puno kronologije — tu je prikazana širina i dubina crkvenog života druge polovice 2. i cijelog 3. stoljeća.

U drugom odsjeku ovog dijela dan je kratak i pregledan prikaz Dioklecijanovog progona, konačni preokret za Konstantina Velikoga 313. i 324, kada Konstantin postaje samovladar, a kršćanstvo i na Istoku dobiva slobodu. Sa kratkim prikazom Konstantinovog »obraćenja«, uzrocima pobjede kršćanske vjere te s vrlo praktičnim popisom papa toga razdoblja i izvanredno korisnim kazalom stvari. imena i mjesta autor završava ovaj prvi svezak koji je tek jedan dio povijesti stare Crkve.

Mislim da je suvišna svaka pohvala. Knjigu treba pročitati — a čita se kao roman. Lijepa raspodjela pomoći će i studentu i svećeniku da se u njoj brzo snađe. Htio bih još napraviti jednu kratku usporedbu koja puno govori. Od 5 suvremenih najpoznatijih udžbenika crkv. povijesti ovaj priručnik posvećuje razmjerno

najveći broj stranica povijesti stare Crkve — od početka do 700. U postocima to iznosi 28%, dok drugi udžbenici posvećuju ovako: Fliche—Martin 17%, Rogier—Aubert—Knowles 21%, Pelican History 16% i Schmidt—Wolf 16%. Za suvremeni duh teološkog studija to je velika prednost. Kad k tomu dodamo da je najveći broj stranica posvećen bogato dokumentiranom prikazu dubine i širine cjelokupnog kršćanskog života, a tek manji kratkim i sažetim prikazima kronoloških zbivanja, ukazali smo odmah u čemu se nalazi vrijednost ovog u svijetu poznatog udžbenika crkvene povijesti.

Što se tiče hrvatskog prijevoda potrebno je posebno pohvaliti izdavača i prevodioce, jer im je jezik čitak, tehnička opremljenost na visini, te nimalo ne zaostaje za originalom, a uz to mu je cijena — uspoređena sa cijenom originala — upravo minimalna. Zamjerku bismo mogli uputiti nedosljednosti u prevođenju stranih vlastitih imena — negdje su prevedena a negdje ostaju u originalu, iako se radi o općenito manje poznatim osobama. To bi se moglo reći i na račun nedosljednosti u terminologiji.

U svakom slučaju hrvatska katolička kultura postala je bogatija. Zasluga je to Kršćanske sadašnjosti!

Andrija SULJAK

Josip Turčinović, KATOLICKA CRKVA U JUŽNOSLAVENSKIM ZEMLJAMA (Zagreb 1973), 43 str. Izdaje: Kršćanska sadašnjost, u nizu: Mala knjižica »KANE« br. 9.

Georg Stadtmüller, veliki poznavatelj južnoslavenskih crkvenih i političkih prilika naziva Balkanski poluotok »Vielvölkerraum« — mnogonarodnim prostorom. Što je Balkan u geografskom, to je Jugoslavija u nacionalnom, vjerskom i jezičnom smislu: moderan Babilon kontrasta, mozaik naroda, njihovih običaja i uvjerenja. Ne predstavlja li ta naša južnoslavenska stvarnost pravi izazov, upravo avanturistički izlet piscima, povjesničarima i teolozima? Zato je upravo čudno što je naša teološka literatura tako siromašna tematikom koja svojom ekumenskom širinom zavređuje veću pažnju, posebno zbog